

Ισότητα των φύλων, προϋπόθεση για τη «Δημοκρατία της Ισότητας»

Της Jane Dinsdale*

Θάθελα να ευχαριστήσω την Πρόεδρο Κα Μαραγκοπούλου που πήρε την πρωτοβουλία να οργανώσει αυτό το Σεμινάριο για τη «δημοκρατία της ισότητας». Η προσωπική του να υποστηρίξω αυτό το θέμα σε ένα τόσο διακεκριμένο ακροατήριο από ηγετικές γυναίκες προσωπικότητες από ολόκληρο τον κόσμο, είναι εξαιρετικά ενθαρρυντική.

Θάθελα επίσης να συστηθώ και να σας πω ποια η θέση μου μέσα στην οργάνωση του Συμβουλίου της Ευρώπης (Σ.Τ.Ε.), επειδή αυτό νομίζω συνδέεται με το σημερινό σεμινάριο. Είμαι επί κεφαλής του Τομέα II της Διεύθυνσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και έχω στην ευθύνη μου τρεις τομείς: τα μαζικά μέσα επικοινωνίας (ΜΜΕ), την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, και την εκπαίδευση και ενημέρωση πάνω στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Είμαι μια από τις 6 γυναίκες επί κεφαλής Τομέων στο Συμβούλιο της Ευρώπης, από ένα σύνολο 42 τέτοιων θέσεων. Κι' αυτό είναι ένα φαινόμενο σχετικά πρόσφατο. Προ 10ετίας υπήρχε μόνο μια γυναίκα σε παρόμοια θέση. Μέχρι φέτος, δεν υπήρχαν γυναίκες Υποδιευθύντριες. Τώρα έχουμε μια γυναίκα Υποδιευθύντρια σε 12 τέτοιες θέσεις. Δεν έχουμε καμιά γυναίκα Διευθύντρια! Πιστεύω ότι αυτό το μικρό πορτραίτο δείχνει πόσο δύσκολο είναι για τις γυναίκες να καταλάβουν ηγετικές θέσεις γενικά, παρά την αυξημένη παρουσία τους στην υπηρεσιακή ιεραρχία (π.χ. στο Συμβούλιο της Ευρώπης υπάρχουν 62 γυναίκες σε ένα σύνολο 199 στους διοικητικούς βαθμούς κάτω από το επίπεδο του επί κεφαλής Τομέα). Είμαι παρ' όλα αυτά αισιόδοξη ότι η κατάσταση των γυναικών θα βελτιωθεί στο Σ.Τ.Ε., για λόγους που θα εκθέσω παρακάτω. Πάνω σ' αυτό θ' αναφέρω ότι η σταδιακή βελτίωση της θέσης των γυναικών που απασχολούνται στο Σ.Τ.Ε., είναι κατά μεγάλο μέρος αποτέλεσμα των προσπαθειών που με συνέπεια καταβάλλω με η Επιτροπή Ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών του Σ.Τ.Ε., η οποία Επιτροπή ήδη από το 1980, πήρε θέση στο ζήτημα και επεσήμανε διάφορα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν.

Μου ζητήθηκε να μιλήσω για την ισότητα των φύλων σαν προϋπόθεση της «δημοκρατίας της ισότητας».

Θάθελα ν' αρχίσω με 3 παρατηρήσεις:

— Πρώτον ότι κατά την άποψή μου, η «δημοκρατία της ισότητας» δεν είναι νέα θεωρία. Είναι μια αναγκαία προϋπόθεση για τη δημοκρατία, και είναι ακόμη μια στρατηγική για την επίτευξή της.

— Δεύτερον, θέλω να υπογραμμίσω ότι τα όσα θα πω δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να ερμηνευθούν σαν συνηγορία υπέρ της θεωρίας βιολογικών διαφορών και συμπληρωματικότητας των φύλων. Ορισμένοι αναλυτές έχουν πράγματι υπαινιχθεί ότι η «δημοκρατία της ισότητας» βασίζεται σε μια τέτοια θεωρία. Αυτό το αποκρούω και ελπίζω με την ομιλία μου να το αποδείξω.

— Τρίτον, η «Δημοκρατία της ισότητας» σαν στρατηγική δημιουργήθηκε από το 1989 μέσα στο πλαίσιο του Σ.Τ.Ε., χάρις στην εργασία της Επιτροπής του για την ισότητα. Πρέπει συνενώως να λεχθεί ότι οι περισσότερες από τις ιδέες που εκφράζονται στην παρουσίασή μου πηγάζουν από τη συνεχιζόμενη δουλειά του Σ.Τ.Ε. σ' αυτό τον τομέα.

* * * *

Αν θέσουμε το ερώτημα «γιατί η δημοκρατία της ισότητας απαιτεί ισότητα των φύλων;», η απάντησή μου, με δυο λόγια, θα ήταν η εξής:

Η «δημοκρατία της ισότητας», που είναι μια πολιτική προϋπόθεση για ένα δημοκρατικό καθεστώς παράλληλα προς άλλες αναγκαίες συνθήκες, όπως η καθολική ψήφος και ο χωρισμός των εξουσιών, βασίζεται στην αναγνώριση ότι ο λαός, η ανθρωπότητα, αποτελείται από γυναίκες και άνδρες που είναι ίσοι τόσο σε αξιοπρέπεια όσο και σε αξία. Η δημοκρατία είναι αληθινή μόνο όταν αγκαλιάζει τα ανθρώπινα πλάσματα όπως πραγματικά είναι, και είναι γυναίκες και άνδρες και όχι κάποιες αφηρημένες, ουδέτερες ενότητες. Η πλήρης αναγνώριση ίσων δικαιωμάτων για όλους τους ανθρώπους —γυναίκες και άνδρες— είναι συνεπώς μια αναγκαία βάση για «δημοκρατία της ισότητας».

Υπάρχει κάτι αμετάβλητο στις πολυδιάστατες κοινωνίες μας σ' ολόκληρο τον πλανήτη: το γεγονός ότι είμαστε είτε γυναίκες είτε άνδρες. Η δημοκρατία δεν είναι δημοκρατία αν είναι μόνο αρσενική, όπως κυρίως είναι σήμερα, γιατί έτσι αγνοεί ένα μέρος των ανθρώπων: τις γυναίκες.

Μια δημοκρατία δομημένη στη βάση της ισοτιμίας, δηλ. στην αναγνώριση ίσης αξίας και αξιοπρέπειας σε γυναίκες και άνδρες, και σε ό,τι γυναίκες και άνδρες μπορούν να προσφέρουν στην κοινωνία, είναι η μόνη αληθινή δημοκρατία. Αλλά η «δημοκρατία της ισότητας» νομιμοποιεί επίσης την ίδια την ισότητα μέσα από την αναγνώριση του γεγονότος ότι το ανθρώπινο ον δεν είναι μια αφηρημένη, ουδέτερη ενότητα — αλλά γυναίκα ή άνδρας— μετατοπίζοντας έτσι μερικές από τις δυσκολίες για την επίτευξή της DE FACTO ισότητας, στην ιδέα ενός καθαρά αφηρημένου και ουδέτερου κόσμου. Κι εδώ χρειάζεται ν' αναφερθούμε μόνο στο χάσμα μεταξύ της επίσημης ισότητας των νόμων και των DE FACTO ανισοτήτων που εξακολουθούν να υφίστανται.

Αυτή, με λίγα λόγια, είναι η δική μου εξήγηση γιατί η «δημοκρατία της ισότητας» απαιτεί ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών.

Όμως, μια τόσο σύντομη απάντηση στο ζήτημα δεν θα ικανοποιήσει ασφαλώς ένα τόσο διακεκριμένο ακροατήριο.

Ίσως θάπρεπε λοιπόν —και χωρίς να επαναλάβω αυτά που η διακεκριμένη Πρόεδρος μας έχει πει— να τοποθετήσουμε τη «δημοκρατία της ισότητας» και την ισότητα στο σωστό τους πλαίσιο.

Ίσα δικαιώματα για όλους, σε κάθε φάση της ζωής, ανεξάρτητα από κοινωνικό επίπεδο ή άλλες συνθήκες, είναι μια καθολικά και παγκόσμια αναγνωρισμένη βασική αρχή του δικαίου, που βρίσκει έκφραση στα σπουδαιότερα διεθνή και εθνικά νομικά κείμενα, όπως η Παγκόσμια Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τα Σύμφωνα των Η.Ε., και πολυάριθμα Συντάγματα, μεταξύ των οποίων και η Γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη.

Παρά την καθολικής αναγνώρισης αυτή αρχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι γυναίκες δεν έχουν πετύχει πραγματική ισότητα με τους άνδρες, όπως φαίνεται από δείγματα που έχουν παρθεί από διάφορες σφαίρες της ζωής. Η καθολικότητα της ισότητας όπως εφαρμόζεται στην κατάσταση των γυναικών στην κοινωνία, αποδείχτηκε ανεπαρκής στην πράξη, όπως αποδεικνύεται από την ίδια την ύπαρξη τέτοιων οργάνων όπως η Σύμβαση των Η.Ε. για την Εξάλειψη κάθε μορφής Διάκρισης σε βάρος των Γυναικών, και, πιο πρόσφατα, από την ευρεία αναγνώριση της ανάγκης να εισαχθούν τα θεμελιώδη δικαιώματα γυναικών και ανδρών στην ισότητα σε ένα από τα πιο τεχνικά και πιο αποτελεσματικά περιφερειακά όργανα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων — την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Έχει, πράγματι, διαπιστωθεί ότι όργανα, όπως η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, δεν υπήρξαν πολύ αποτελεσματικά στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων των γυναικών, εκτός λίγων αξιοπρό-

σεκτων εξαιρέσεων. Με άλλα λόγια, είναι αναγνωρισμένο ότι η καθολική έννοια της ισότητας δικαιωμάτων δεν αρκεί όταν πρόκειται για το φύλο. Επισημαίνω πάντως ότι αυτό δεν σημαίνει ότι αμφισβητείται η αρχή της παγκοσμιοποίησης και της ατομικότητας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά ότι η ουδέτερη, αφηρημένη έκφραση της ισότητας, είναι ανεπαρκής όταν πρόκειται για ισότητα μεταξύ των δύο μερών της ανθρωπότητας: των γυναικών και των ανδρών. Έτσι, η συγκεκριμένη αναγνώριση ενός θεμελιώδους δικαιώματος των γυναικών και των ανδρών στην ισότητα είναι η νομική έκφραση της ισότητας, δηλ. της ίσης αξίας και αξιοπρέπειας γυναικας και άνδρα σαν αληθινών ανθρώπων υπάρξεων, σε αντίθεση με αφηρημένες έννοιες.

Αν εξετάσουμε το χάσμα μεταξύ επίσημης ισότητας και πραγματικής ισότητας, μπορούμε ν' αναφέρουμε πολλά παραδείγματα από τον οικονομικό, το μορφωτικό, τον πολιτιστικό και τον πολιτικό τομέα, πράγματα για τα οποία, είμαι βέβαιη, θ' ακολουθήσουν αρκετά στις συζητήσεις που θ' ακολουθήσουν.

Αν πάρουμε τον τελευταίο τομέα, δηλ. την ισότητα στη δημόσια και την πολιτική ζωή, η ιστορία απέδειξε πόσο δύσκολο υπήρξε να επιτευχθεί η ισότητα, τόσο DE JURE όσο και DE FACTO.

Για παράδειγμα, όπως η διακεκριμένη Πρόεδρός μας είπε ήδη, στη Γαλλία, στην περίοδο της επανάστασης, ενώ προβλεπόταν η πολιτική χειραφέτηση των γυναικών (ελευθερία του διαζυγίου), οι γυναίκες δεν είχαν πρόσβαση στην πολιτική χειραφέτηση στην πιο συγκεκριμένη έκφραση που είχε ποτέ: το δικαίωμα της ψήφου.

Αλλού στην Ευρώπη, αν εξετάσουμε τις τάσεις όσον αφορά τη γυναικεία ψήφο, θα δούμε πόσο αργά οι λεγόμενες δημοκρατίες μας ενστερνίστηκαν την ιδέα της ισότητας, τόσο όσον αφορά τη λειτουργία της δημοκρατίας όσο και ως προς τις αξίες που τη θεμελιώνουν.

Στην Ευρώπη, για πρώτη φορά στη Φινλανδία οι γυναίκες απέκτησαν το δικαίωμα ψήφου το 1906, μετά στη Νορβηγία (1913), στη Δανία και στην Ισλανδία (1915). Το δεύτερο κύμα ακολούθησε τις μετά τον 1ο Παγκόσμιο Πόλεμο μεταρρυθμίσεις στην Αυστρία, την Τσεχοσλοβακία, Γερμανία, Κάτω Χώρες, Ιρλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο, Πολωνία, Σουηδία και Σοβιετική Ένωση.

Άλλες γυναίκες της Ευρώπης έπρεπε να περιμένουν μέχρι μετά το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Πάντως, μέχρι το τέλος της 10ετίας του '40, όλες οι Ευρωπαϊκές γυναίκες, με εξαίρεση τις γυναίκες της Ελβετίας και του Λιχτενστάιν, είχαν αποκτήσει το δικαίωμα της ψήφου: Οι γυναίκες της Ελβετίας το απέκτησαν το 1971, ενώ εκείνης του Λιχτενστάιν χρειάστηκε να περιμένουν ως το 1984.

Αυτή η σύντομη αναδρομή στην πιο απλή και βασική έκφραση του δικαιώματος των γυναικών σε ίση συμμετοχή στη δημο-

κρατική διαδικασία κάνει φανερό αφ' ενός πόσο δύσκολο ήταν να αποκτήσει νόημα η καθολική αρχή της ισότητας των δικαιωμάτων —στην αφηρημένη ουδέτερη έκφρασή της— στο πλαίσιο της συμμετοχής των γυναικών στη δημοκρατία, και αφ' ετέρου το δεσμό ανάμεσα στη δημοκρατία και την ισότητα. Πράγματι, από τη στιγμή που οι γυναίκες μπορούσαν να ψηφίζουν, η απόκτηση επίσημα δικαιωμάτων για ισότητα ήταν απλά ζήτημα χρόνου.

Μπορεί όμως η αντιπροσωπευτική δημοκρατία να είναι ικανοποιημένη, επειδή απλώς δίνει το δικαίωμα ψήφου σε γυναίκες και άνδρες πολίτες, για να μπορεί να θεωρείται πραγματική δημοκρατία, δηλ. Κυβέρνηση του λαού, από το λαό και για το λαό; Ασφαλώς και όχι, γιατί λαός είναι οι άνδρες και οι γυναίκες και πρέπει και οι δύο εξ ίσου να συμμετέχουν στη λειτουργία και τους θεσμούς της δημοκρατίας. Και εν τούτοις, όταν εξετάσουμε βαθύτερα τη συμμετοχή των γυναικών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων της πολιτικής και δημόσιας ζωής, η εικόνα γίνεται ακόμη πιο χτυπητή.

Θεωρητικά, σύμφωνα με την καθολική αρχή της ισότητας των δικαιωμάτων, οι γυναίκες απολαμβάνουν του καθολικού δικαιώματος να παίρνουν μέρος στη λήψη αποφάσεων στην πολιτική και δημόσια ζωή και να μοιράζονται την πολιτική εξουσία. Εάν όμως δούμε τα γεγονότα, η κατάσταση είναι πράγματι πολύ διαφορετική. Αν πάρουμε τις στατιστικές του IPU για το 1990, το ποσοστό των εδρών που κατείχαν γυναίκες στα Κοινοβούλια των Ευρωπαϊκών κρατών ήταν κατά μέσο όρο 13,5% (με αποκλίσεις του 30-40% σε τρεις χώρες και 1-12% σε 12 άλλες). Από τότε, ξέρουμε από διάφορες εκλογές, ότι τα ποσοστά αυτά έχουν σε μερικές περιπτώσεις πέσει δραματικά, προ παντός στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Αν εξετάσουμε την παρουσία γυναικών στις Κυβερνήσεις, ο μέσος όρος για τις χώρες μέλη του Σ.Τ.Ε. το 1991, ήταν γύρω στο 5,7%, με μεγαλύτερη συχνότητα γυναικών να κατέχουν θέσεις σε παραδοσιακούς τομείς όπως η κοινωνική πολιτική, η υγεία, ο πολιτισμός, η κοινωνική πρόνοια κ.λπ. Τα παραδείγματα γυναικών σε Υπουργεία όπως το της Οικονομίας ή της Άμυνας είναι ελάχιστα και αραιά. Ακόμη και αν πάρουμε διεθνείς οργανισμούς, όπως η ίδια η Κοινοβουλευτική Σύνοδος του Σ.Τ.Ε., το ποσοστό των γυναικών είναι γύρω στο 10%.

Δεδομένου αυτού του τρομερού χάσματος μεταξύ της επίσημα αναγνωρισμένης ισότητας και της πραγματικής θέσης των γυναικών στην πολιτική και δημόσια διαδικασία λήψης αποφάσεων, και αν δεχόμαστε τη σχέση της δημοκρατίας με την ισότητα, το συμπέρασμα πρέπει να είναι ότι η πλήρης συμμετοχή των γυναικών σε ίση βάση με τους άνδρες και το μοίρασμα της εξουσίας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στην πολιτική και δημόσια ζωή (όπως

και σε κάθε άλλη σφαίρα της ζωής) είναι ο ένας και μόνος δρόμος προς την πραγματική δημοκρατία. Αυτή θα είναι μια δημοκρατία με αληθινό πρόσωπο που θα αντανακλά και τα δύο μέρη της ανθρωπότητας όπως πράγματι είναι —γυναίκες και άνδρες— σε αντίθεση με το σημερινό μονόπλευρο πρόσωπο. Αυτός είναι ο δρόμος της «δημοκρατίας της ισότητας», μιας δημοκρατίας από την οποία κανένας δεν θα μείνει απ' έξω και κανείς δεν θα χάσει, γιατί είναι ένας δρόμος που θα οδηγήσει σε περισσότερη ελευθερία, σε περισσότερη ισότητα και περισσότερη δημοκρατία για τις γυναίκες και για τους άνδρες.

Η πλήρης άσκηση από τις γυναίκες της εξουσίας και η πλήρης συμμετοχή τους σε όλες τις επίσημες και ανεπίσημες δημοκρατικές διαδικασίες είναι ο μόνος τρόπος για να διασφαλιστεί ότι, όταν καταρτίζονται και εφαρμόζονται νομοθεσίες και πολιτικές και όταν παίρνονται αποφάσεις, θα είναι σωστές και δίκαιες και θα παίρνουν υπ' όψη τα συμφέροντα όχι μόνο των ανδρών αλλά και αυτά των γυναικών. Τα συμφέροντα και τα προβλήματα των γυναικών δεν θα μπαίνουν πια στο περιθώριο σαν ζητήματα «φύλου», αλλά θα έχουν θέση στα πολιτικά προγράμματα σαν θέματα που ενδιαφέρουν την κοινωνία στο σύνολό της. Έτσι, η συμμετοχή των γυναικών θα γίνει παράγοντας πολιτικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και δομικής αλλαγής, που θα οδηγεί, —όπως ήδη επεσήμανα— σε περισσότερη δημοκρατία τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες.

Και έτσι επανήλθαμε, έχοντας κάνει όλο τον κύκλο, στο σημείο απ' όπου ξεκινήσαμε: η ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών είναι προϋπόθεση για τη «δημοκρατία της ισότητας».

Συγχρόνως, η «δημοκρατία της ισότητας» κάνει δυνατή την οικοδόμηση της ισότητας, που δεν είναι πια η καθιερωμένη αφηρημένη έκφραση που βρίσκουμε στα νομικά κείμενα, αλλά πραγματική ισότητα βασισμένη στη διφυή έκφραση της ανθρωπότητας που η κάθε πλευρά της έχει ίση αξιοπρέπεια και αξία. Αυτό συμβαίνει γιατί η «δημοκρατία της ισότητας» απαιτεί πλήρη κατανομή εξουσίας και ευθυνών μεταξύ γυναικών και ανδρών σε κάθε σφαίρα της ζωής: στην οικογένεια, στη δουλειά, στην κοινωνία και στις επίσημες και ανεπίσημες δημοκρατικές διαδικασίες.

Έτσι, η «δημοκρατία της ισότητας» απαιτεί τη συμμετοχή ενός ελάχιστου ποσοστού και από τα δύο φύλα στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων στην πολιτική και δημόσια ζωή. Παρ' όλα αυτά, μια τέτοια ισότιμη συμμετοχή δεν μπορεί να επιτευχθεί από μόνη της, γιατί η σχέση άνδρα-γυναίκας είναι ακόμη μια σχέση εξουσιαζοντος-εξουσιαζόμενου. Οι κανόνες της ίσης συμμετοχής χρειάζεται να συνεπώς να θεθούν διά νόμου. Το «κατ'όφλι της ισότητας»* μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι τουλάχιστον 40% από κάθε φύλο (όπως το παρ-

δειγμα της Νορβηγικής νομοθεσίας). Πρέπει να τονιστεί ότι αυτό δεν είναι μια ποσότωση στην παραδοσιακή έννοια του όρου, γιατί τα «όρια ισότητας», σε αντίθεση με τις ποσοτώσεις, έχουν εφαρμογή και στα δύο φύλα. Τα «όρια ισότητας» δεν είναι συνεπώς ένα μέσον για να βοηθηθούν κάποιες μειονότητες, αλλά ένα νόμιμο όργανο για να προστατευτεί η δημοκρατία και η ισότητα.

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι για να επιτευχθούν τα «όρια ισότητας» από τη στιγμή που θα καθιερωθούν με νόμο. Δεν σκοπεύω να τους συζητήσω σε λεπτομέρεια σ' αυτή την παρουσίαση.

Επιτρέψτε μου πάντως να σας δώσω το παράδειγμα του πως χειρίστηκε το θέμα το Σ.τ.Ε. όσον αφορά το προσωπικό που απασχολεί. Το Συμβούλιο Υπουργών του Σ.τ.Ε. εισήγαγε πρόσφατα μια τροποποίηση στον Κανονισμό Προσωπικού και στον Κανονισμό Διορισμών η οποία, στην ουσία, καθιερώνει ένα σύστημα προνομιακής μεταχείρισης υπέρ του ολιγότερο εκπροσωπούμενου φύλου σε περιπτώσεις υποψηφίων με ίσα προσόντα για μια δεδομένη θέση. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η εκλογή είναι υπέρ του υποψηφίου του ολιγότερο εκπροσωπούμενου φύλου στην αντίστοιχη κατηγορία προσωπικού. Στον Κανονισμό θεωρείται ότι υπάρχει μειωμένη εκπροσώπηση εάν απασχολείται λιγότερο του 40% από ένα δεδομένο φύλο στη δεδομένη κατηγορία προσωπικού.

Ανέφερα αυτό το παράδειγμα για να δείξω ότι, ενώ η τροποποίηση θα διευκολύνει αναμφισβήτητα την πρόσβαση των γυναικών σε ανώτερα κλιμάκια, όπως επίσης και σε ορισμένα τεχνικά κλιμάκια —σε περιπτώσεις ίσων προσόντων—, θα ευνοήσει επίσης τον άνδρα, π.χ. σε θέσεις που παραδοσιακά κατείχαν γυναίκες ή σε κατηγορίες όπου οι γυναίκες υπερέχουν αριθμητικά. Αυτό είναι ένα παράδειγμα του πως η «δημοκρατία της ισότητας» οδηγεί σε περισσότερη ισότητα και για τους άνδρες.

Αν και είναι πολύ νωρίς για να εκτιμηθούν οι επιπτώσεις αυτής της τροποποίησης (εισήχθη φέτος την άνοιξη), πιστεύω ότι θα έχει μεγαλύτερη επίδραση απ' ότι η διατύπωσή της προβλέπει. Αν ενσωματωθεί το «κατώφλι της ισότητας» στο νομικό πλαίσιο που διέπει τους διορισμούς, η τροπολογία θα προκαλέσει «ανταντακλαστικά ισότητας» μεταξύ αυτών που ασχολούνται με τους διορισμούς, τα οποία, με τη σειρά τους, θα δημιουργήσουν ένα κλίμα ευνοϊκό για την εφαρμογή στην πράξη της «δημοκρατίας της ισότητας» μέσα στον Οργανισμό γενικά. Μ' αυτή την έννοια, το «κατώφλι της ισότητας» θα παίξει ένα σημαντικό παιδαγωγικό ρόλο.

Η «δημοκρατία της ισότητας» μας βοηθά επίσης να οικοδομήσουμε την ισότητα ζητώντας ουσιαστική κατανομή των ευθυνών της οικογένειας και μέτρα που να συμβιβάζουν τις επαγγελματικές και τις

οικογενειακές ευθύνες έτσι ώστε οι γυναίκες να κερδίσουν ουσιαστικά μια θέση στην αγορά εργασίας και να συμμετέχουν σε ίση βάση με τους άνδρες στην οικονομία και στην πολιτική και κοινωνική ζωή. Εδώ επίσης το μίρασμα των ευθυνών και τα μέτρα για την εναρμόνιση της οικογενειακής και της επαγγελματικής ζωής θα ευνοήσουν και τους άνδρες και θα οδηγήσουν τελικά στις πολιτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και δομικές αλλαγές στις οποίες αναφέρθηκα παραπάνω. Αυτό, γιατί «οι όροι του παιχνιδιού» δεν θα βασίζονται πλέον στον πλήρη χωρισμό της οικογενειακής ζωής από τις επαγγελματικές και δημόσιες ευθύνες (π.χ. ώρες εργασίας και μέθοδοι κοινοβουλευτικών σωμάτων, χρηματιστηρίων κ.λπ.).

Η «δημοκρατία της ισότητας» θα βοηθήσει στην οικοδόμηση της ισότητας γιατί επίσης προϋποθέτει την κατάρτιση σεξουαλικών στερεοτύπων που μεταδίδονται από τα ΜΜΕ, το σχολείο, την οικογένεια και, προ παντός, τη γλώσσα.

Ο συμβολισμός της γλώσσας είναι σημαντικός στο θέμα αυτό, και αυτό δεν είναι απλώς ένα σχήμα λόγου υπέρ κάποιας αόριστης έννοιας ισότητας. Η γλώσσα είναι σημαντική εξ αιτίας του τρόπου που μπορεί να διαίδει στερεότυπα και πρότυπα. Και εν τούτοις, η γλώσσα είναι κάτι που ο καθένας μπορεί να ελέγξει και να χρησιμοποιήσει δημιουργικά. Σαν γυναίκες έχουμε μια ιδιαίτερη ευθύνη να δίνουμε το παράδειγμα αποφεύγοντας συστηματικά τη σεξιστική χρήση της γλώσσας.

Η «δημοκρατία της ισότητας» επίσης βοηθά στην οικοδόμηση της ισότητας γιατί απαιτεί την απόρριψη ξεπερασμένων σχέσεων εξουσίας μεταξύ γυναικών και ανδρών, βασισμένων στο πρότυπο εξουσιαστού-εξουσιαζόμενου, μέσω της αναγνώρισης ίσης αξιοπρέπειας και ίσης αξίας σε γυναίκα και άνδρα. Προϋποθέτει συνεπώς αλλαγές συμπεριφοράς και στάσης στη σχέση άνδρα-γυναίκας στη σεξουαλική και την ιδιωτική σφαίρα, όπως και σε κάθε άλλη. Αυτό με τη σειρά του προϋποθέτει, π.χ. ελευθερία επιλογής για τις γυναίκες σε ζητήματα προσωπικής και σεξουαλικής ζωής, περιλαμβανομένων των δικαιωμάτων για αναπαραγωγή, και την απάλειψη κάθε μορφής βίας (σεξουαλικής, προφορικής, φυσικής και ψυχολογικής) εναντίον των γυναικών.

Η «δημοκρατία της ισότητας» επίσης απαιτεί την καθαρή και αναμφίβολη διατύπωση της ύπαρξης και των δύο φύλων, μεταξύ άλλων, σε νομικά κείμενα όπως αυτά που διακηρύσσουν ισότητα δικαιωμάτων. Εξ αυτού και το αίτημα να περιληφθεί στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα το θεμελιώδες δικαίωμα γυναικών και ανδρών στην ισότητα. Αν και αυτό μπορεί να πάρει χρόνο, τα πρώτα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση έχουν ήδη γίνει, με τη δημιουργία πρόσφατα μέσα στο Σ.τ.Ε. μιας ειδικής ομάδας εμπειρογνομώ-

νων που εργάζονται για το σκοπό αυτό.

Οι συνέπειες μιας τέτοιας προσθήκης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα —εάν υιοθετηθεί— θα είναι σημαντικές για τις γυναίκες και, πραγματικά, και για τους άνδρες. Δυνητικά, θα μπορούσε να επηρεάσει κάθε σφαίρα της ζωής, αν και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ρυθμίζει σχέσεις μεταξύ του Κράτους και του ατόμου και όχι διαπροσωπικές σχέσεις. Σχετικά μ' αυτό δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι από τη νομολογία της Επιτροπής και του Δικαστηρίου Ανθρώπινων Δικαιωμάτων προκύπτει ότι τα Κράτη όχι μόνο έχουν την υποχρέωση να μην παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά μπορεί και να πρέπει να λάβουν μέτρα για να διασφαλίσουν το σεβασμό των δικαιωμάτων. Σ' αυτό το πλαίσιο μπορεί κανείς να δει και να δικαιολογήσει θετικά μέτρα, εφ' όσον το δικαίωμα γυναικών και ανδρών στην ισότητα είναι ένα θεμελιώδες δικαίωμα.

* * * *

Στην ανάλυση που προηγήθηκε, προσπάθησα να δείξω ότι, ενώ η ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών είναι η ραχοκοκκαλιά της «δημοκρατίας της ισότητας», αυτή η ισότητα χρειάζεται τη «δημοκρατία της ισότητας» για να ευδοκιμήσει. Χρειάζεται εκείνες τις στρατηγικές που επιβάλλει η «δημοκρατία της ισότητας» και οι οποίες πρέπει να τύχουν εφαρμογής σε κάθε σφαίρα της ζωής και σε κάθε κοινωνικό επίπεδο. Αυτός είναι ο μόνος τρόπος για να διασφαλιστεί ότι τα συμφέροντα και τα προβλήματα των γυναικών θα περιληφθούν σαν πολιτικά ζητήματα στις επίσημες και ανεπίσημες δημοκρατικές διαδικασίες, και για να ξεπεραστούν ανισότητες που επιμένουν, όπου χρειάζεται, με συγκεκριμένα θετικά μέτρα.

* * * *

Η εφαρμογή αυτής της στρατηγικής θα απαιτήσει αναγκαστικά ένα συνδυασμό δράσης και συντονισμένων προσπαθειών από:

1. Κυβερνητικούς οργανισμούς, περιλαμβανομένων εθνικών οργάνων για την ισότητα (Επιτροπές ίσως ευκαιριών, Κυβερνητικά γραφεία ισότητας, Γραφεία Παραπόνων για την ισότητα κ.λπ.). Ο ρόλος των εθνικών οργάνων είναι αποφασιστικός στο θέμα αυτό και είναι απαραίτητο ν' αποκτήσουν πολιτικό ένδυμα — είτε δυνάμει της αρμοδιότητος που τους έχει ανατεθεί, είτε με άλλη μέθοδο. Η ενσωμάτωση των γυναικείων προβλημάτων στην κυβερνητική πολιτική θα είναι εν πολλοίς αποτέλεσμα της ικανότητάς τους ν' «ανατρέψουν» το σύστημα.

2. Την κοινότητα των πολιτών, προ πάντως τις γυναικείες οργανώσεις και τα γυναικεία δίκτυα και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Είναι προ πάντων αναγκαίο, κατά την άποψή μου, να πάρουν μέρος οι μη κυβερνητικές οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, και να έχουν επίγνωση του πόσο σχετικό

είναι το ζήτημα αυτό με την όλη εικόνα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εάν ο μισός πληθυσμός δεν απολαμβάνει ουσιαστικά ένα θεμελιώδες δικαίωμα, οι οργανώσεις αυτές θάπρεπε να προβληματιστούν. Σχετικά παρατηρώ ευχαρίστως ότι ορισμένες μη κυβερνητικές οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων άρχισαν να δραστηριοποιούνται σ' αυτό το μέτωπο. Είναι σημαντικό οι γυναικείες οργανώσεις να συνεργάζονται με μη κυβερνητικές οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και με δίκτυα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και με άλλες κοινωνικές ομάδες (π.χ. μη κυβερνητικές οργανώσεις που ασχολούνται ιδιαίτερα με μορφωτικά θέματα κ.λπ.). Είναι επίσης σημαντικό οι γυναικείες οργανώσεις να συνεργάζονται και να έχουν διάλογο με άνδρες. Όσο τέτοια θέματα θα παραμένουν μέσα στον κλειστό κύκλο των γυναικείων οργανώσεων, δεν θα κάνουμε μεγάλη πρόοδο.

3. Πολιτικούς οργανισμούς στην ευρύτερη έννοια (όχι μόνο πολιτικά κόμματα, αλλά επίσης κοινωνικούς εταίρους (εργοδοσία και συνδικαλισμός), και άλλες ομάδες της κοινότητας). Τέτοιοι οργανισμοί και ομάδες πρέπει να γίνουν δραστήριοι υποστηρικτές της ισότητας. Αρχικά μπορεί να το κάνουν για να φαίνεται ότι προάγουν την ισότητα, προάγοντας έτσι την ίδια την εικόνα τους στο κοινό. Εν πάσει περιπτώσει, έτσι και αρχίσουν να το κάνουν, η πείρα έχει δείξει ότι θάνατο δύσκολο γι' αυτούς να κάνουν πίσω (Σκανδιναυές που μετέχουν σε διάφορα συμπόσια αφηγούνται αυτή την εμπειρία όσον αφορά πολιτικά κόμματα στις χώρες τους που δεν έχουν επίσημα υιοθετήσει ποσοτώσεις ή άλλο παρόμοιο μηχανισμό). Με άλλα λόγια, τέτοιοι οργανισμοί, ιδίως πολιτικά κόμματα, συνδικάτα και επαγγελματικές και κλαδικές ενώσεις, πρέπει να δεχτούν πιέσεις για να προάγουν την ισότητα.

Ποια στρατηγική επιβάλλει η «δημοκρατία της ισότητας»;

Οι ακόλουθες είναι ορισμένες σχηματικές ενδείξεις της γενικής στρατηγικής που η «δημοκρατία της ισότητας» επιβάλλει στο νομικό/συνταγματικό πεδίο, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό, την οικονομική ζωή και την πολιτική και δημόσια ζωή. Υπογραμμίζω το σχηματικό τους χαρακτήρα. Κάθε σημείο θα χρειαστεί να γίνει σαφές και να πάρει μορφή με συγκεκριμένες πράξεις και πρωτοβουλίες που να επιφορτισθούν στους διάφορους φορείς που προαναφέρθηκαν.

Νομικό/Συνταγματικό πεδίο

Μεταρρυθμίσεις στο νομικό/συνταγματικό πεδίο είναι αναγκαίες για να δημιουργηθούν τα μέσα για την εφαρμογή της «δημοκρατίας της ισότητας».

Πέρα από το να καθιερωθεί ένα «κατώφλι ισότητας» όπως αναφέραμε, τα μέσα αυτά μπορεί να ποικίλλουν από ειδικά

προσωρινά μέτρα και θετική δράση, μέχρι στόχους που πρέπει να επιτευχθούν στους διάφορους τομείς.

Παιδεία και πολιτισμός

Ο σκοπός θα είναι να κάνουμε όλους όσους ασχολούνται με την παιδεία ν' αποκτήσουν συνείδηση των αξιών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της αληθινής δημοκρατίας και του δικαιώματος στην ισότητα γυναικών και ανδρών, στα πλαίσια της «δημοκρατίας της ισότητας». Οι έννοιες αυτές πρέπει να ενσωματωθούν σε επίσημα εκπαιδευτικά προγράμματα, μη επίσημες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, εκπαίδευση ενηλίκων, καθώς και σε προγράμματα επιμόρφωσης και επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Νέα πρότυπα πρέπει να προβληθούν όσον αφορά το ρόλο γυναικών και ανδρών στην πολιτική, οικονομική, πολιτιστική και κοινωνική ζωή, καθώς και στη ζωή μέσα στην οικογένεια. Στα θέματα αυτά το σχολείο και τα ΜΜΕ έχουν να επιτελέσουν μια σημαντική λειτουργία, καθώς και η γλώσσα, όπως προανέφερα. Η εξάλειψη της σεξιστικής χρήσης σε παιδαγωγικό και άλλο υλικό και η θηλυκοποίηση των επαγγελματιών είναι ένας τρόπος για τη διάδοση τέτοιων προτύπων.

Οικονομική ζωή, ιδιαίτερα αγορά εργασίας

Η στρατηγική για τις γυναίκες πρέπει να είναι η πρόσβαση στην εργασία με ίσους όρους με τους άνδρες και η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών —περιλαμβανομένων της εξέλιξης για σταδιοδρομία και της πρόσβασης σε ηγετικές θέσεις— ώστε να σταματήσει ο επαγγελματικός διαφορισμός που επικρατεί.

Αυτό απαιτεί:

— ίση πρόσβαση σε επαγγελματική εκπαίδευση, πρόσληψη και προαγωγή.

— ίση αμοιβή για εργασία ίσης αξίας, συμπεριλαμβανομένης της αναβάθμισης της παραδοσιακής γυναικείας εργασίας.

— διεύρυνση των επαγγελματικών επιλογών για νέες γυναίκες και νέους άνδρες (για να σταματήσει η διάκριση των φύλων).

Η εναρμόνιση της οικογενειακής/ιδιωτικής με την επαγγελματική ζωή είναι μια μείζων στρατηγική που απαιτεί αλλαγή στάσης και επαναπροσδιορισμό των ρόλων γυναικείας και άνδρα στην επαγγελματική και την οικογενειακή ζωή σαν ίσων εταίρων, ευελιξία στην οργάνωση εργασίας και στις μεθόδους εργασίας, γονική άδεια και σε γυναίκες και σε άνδρες, παροχή επαρκούς μέριμνας για τα παιδιά και άλλες δομές κοινωνικής υποστήριξης.

Πολιτική και δημόσια ζωή

Εδώ μπορούμε να διακρίνουμε 5 κύριες γενικές στρατηγικές:

— υποστήριξη για ουσιαστική γυναικεία συμμετοχή στην πολιτική ζωή που να περιλαμβάνει ισότιμη εκλογή και διορισμό γυναικών σε πολιτικά κόμματα, συνδικαλιστικές και επαγγελματικές ενώσεις κ.λπ.

— δίκαιη εκπροσώπηση των γυναικών σε κυβερνητικά και μη-κυβερνητικά πολιτικά σώματα (τοπικά, περιφερειακά, εθνικά και διεθνή) και σε κάθε σφαίρα της πολιτικής ζωής.

— επανεκτίμηση των παραδοσιακών πολιτικών θεμάτων και εισαγωγή στην πολιτική αρένα άλλων —όπως οι δομές κοινωνικής στήριξης— που να θεωρούνται σημαντικά πολιτικά θέματα. Το ίδιο ισχύει για θέματα όπως ο οικογενειακός προγραμματισμός, η εναρμόνιση της οικογενειακής/ιδιωτικής με την επαγγελματική ζωή, που ως τώρα εθεωρούντο ότι ανήκαν στην ιδιωτική σφαίρα.

— αναγνώριση των μεγαλύτερων εμπειριών που αποκτούν οι γυναίκες στη ζωή τους στην κοινωνία, και στις ευθύνες που καθημερινά αντιμετωπίζουν, σαν προσόν για την πολιτική ζωή.

— ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση πολιτικών και δημόσιων λειτουργών σε θέματα ισότητας.

* * * *

Πέρα από τις βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες αυτές στρατηγικές, σημειώνεται επίσης η χρησιμότητα της θεωρητικής και εμπειρικής έρευνας στο να εκτιμήσει τις ουσιαστικές συνέπειες της «δημοκρατίας της ισότητας».

* * * *

Παραδέχομαι ότι αυτό είναι ένα φιλόδοξο πρόγραμμα που προφανώς δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί σε μια νύχτα, και το οποίο θα απαιτήσει συντονισμένες προσπάθειες από όλους τους φορείς.

Στο Σ.τ.Ε., θα συμβάλλουμε για την πραγμάτωσή του στα επόμενα χρόνια με όλη μας τις δυνάμεις.

Πέρα από την αδιάκοπη δουλειά μας για την ισότητα, το Σ.τ.Ε. εγκαινίασε πρόσφατα ένα μεγάλο πολύπλευρο πρόγραμμα —στο οποίο παίρνουν μέρος πολλές Διευθύνσεις του Σ.τ.Ε. και διακυβερνητικές επιτροπές— για τα «Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Αληθινή Δημοκρατία». Η «δημοκρατία της ισότητας» θ' αποτελέσει μια από τις κυριότερες επιδιώξεις του —αν όχι τη ραχοκοκκαλιά— αυτού του Προγράμματος, που ελπίζουμε ότι θα παράγει απτά αποτελέσματα που να οδηγούν σε περισσότερη ελευθερία, περισσότερη ισότητα και περισσότερη δημοκρατία και για τις γυναίκες και για τους άνδρες.

Μετάφραση: Λιλή Κουράκου

* Η κ. Jane Djnisdale είναι επικεφαλής του Τομέα II της Διεύθυνσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης.